

ئالتە شەھەرگە سەپەر

نەزەر غوجا ئابدۇسەمەت

(ئىيۇل خاتىرەمدىن)

تورغا يوللىغۇچى : ئورخۇن ئۇيغۇر تارىخى تور بېتىدىن niyazdixan ئەپەندى

ئۆتكەنكى يىللارنىڭ قايغۇ ۋە ھەسرەتلىرىنى كەتكۈزۈپ قەلبىمگە بىر ئاز تەسەللى بېرىش مەقسىتى بىلەن بىرنەچچە كۈن سەپەردە بولماقنى ئارزۇ قىلدىم . بۈگۈن 4 - يانۋار ، 5 - 6 ھەمراھىم بىلەن ئالتە شەھەر تەرەپكە راۋان بولدۇم . تېكەسنىڭ كەڭ دالاسىغا كەلدىم . بۇ يەردە مەدەنىيەت ئالامىتى ئەسلا كۆرۈنمىدى . ھەر بىر نەرسە تەبىئىي ھالىتى بويىچە ئىدى كۈز كېلىپ قايىناپ تۇرغان ئىنسانلار ، مەھەللىلەرنىڭ ئالا - يېشىل دەرەخلىرى يوق ، تىپ - تىنچ ۋە سەلكن . يالغۇز تۈزلەڭ ئوتتۇرىسىدىلا موڭغۇللارنىڭ بىر گۈزەل ۋەزىمىن ئىبادەتخانىسى بىلەن موڭغۇل بالىلىرىنىڭ ئاندا - ساندا " ئاي ، ئوي ، ئۆي " - دېگەن مۇڭلۇق تاۋۇشلىرى تەبىئەتكە بىر تۈرلۈك ئۆزگىرىش بېرىپ تۇراتتى .

يولۇچىلار ئاستا ۋە سالماق ماڭماقتا . كۈن نۇرىمۇ ئاستا - ئاستا غايىپ بولۇشقا باشلىدى . بۇ ئارىلىقتا ئاخشام ۋاقتى بولغانىكەن . بىزمۇ ھېلىقى ئىبادەتخانىغا يېقىن بىر جايدىن ئورۇن ئالدۇق . كېچىنىڭ زۇلمىتى غايىپ بولۇپ تاڭ نۇرىنى ئالەمگە چاچتى . موڭغۇل سۇمبىسىدىن جاڭ - جۇڭ دېگەن تاۋۇشلار مۇناقلارنى ئىبادەتكە چاقىرىغان ئىككىنچى بىر تەرەپتىن مۇڭلۇق تاۋۇش بىلەن ئەزان ساداسى ياڭرىماقتا ئىدى . بىرمۇ مۇنداق بىر سۇمبىدە ئەزان ساداسىنى ئاتىغانلىقىمىزنىڭ خۇشاللىقىدا ئالدىراشلىق بىلەن ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ ئىبادىتىمىنى بەجا كەلتۈردۇق . شۇ ئەسنادا بىر تۈركۈم كارۋانغا ئۇچراشتۇق . بۇلارنىڭ سۆزلىرىگە قارىغاندا بىز ئاشىدىغان مۇز داۋان ئىنتايىن قورقۇنچىلىق

ئېلېكترون قىلىپ تۈزگۈچى : ئۇيغۇر ئوغلى ----- ھەۋەسكار

QQ: 492255230

Email: uyxman@126.com

ئىمىش . خۇدا ساقلىسۇن ، داۋان ئۈستىدە قار بوران ۋە شىۋىرغان بولسا ھەممىمىز ھاللاڭ بولارمىشىمىز . يالغۇز خۇدا ئوڭشاپ ، " مۇزارت غوجام " مەدەت قىلسلا سالامەت ئۆتۈپ كېتىشكە مۇمكىن ئىكەن (مۇزارت غوجام تىرىكمىش) بولمىسا گۇناھى بار بەندىلەرگە " مۇزارت غوجام " ئەسلا يول بەرمەيدىكەنمىش . ئەمدى بۇ ۋاقتلاردا " مۇزارت غوجام " بىر ئاز يۇۋاشلىشىپ قالغانمۇ نېمە ئۈچۈندۇر ، بەزى بۇزۇق ئادەملەرمۇ ئاشالغانمىش . بىز ھامان ئىلگىرىلىمەكتىمىز ، قەلبىمىزدە ئۆتكەنكى گۇناھ قىلىش - ئەتىشىلىرىمىزنى ئەسلىمەكتە ئىدۇق . ئالدىمىزدىكى قورقۇنۇچلۇق تاغ تۆپىسىدە قار ۋە شىۋىرغان غۇيۇلداپ تۇراتتى . بۇنى كۆرۈپ كۆڭلىمىز دەھشەتكە چۈشەتتى ، خىياللار ھاللاڭ چوڭقۇرغا ئاغدۇرۇپ ئىتتەرمەكتە ئىدى ، ئاغىنىلىرىمىز بەك چوڭقۇر خىيال دەرياسىغا چۆمۈلگەن ھالدا ئاستا ماڭماقتا ئىدى . ئۇن - تىن يوق ئاخىرى مۇزارتقا يەتتۇق .

ئوڭ تەرەپتىن چىقىۋاتقان شىۋىرغان بىر ئاز راھەتسىز بولسىمۇ ، ئانچە قورقۇنۇچلۇق ئەمەس ئىدى . شۇنداق بولسىمۇ كۆڭلىمىز خوش ئەمەس ئىدى . ئاللىنىمىلەرەندۇر بەك رەنجىپ ، نىمىلەردىندۇر كۆڭۈل شۈركىنەتتى . بىز كۈن بويى ھامان مۇز ئۈستىدە مېڭىۋەردۇق ، شەرق ۋە غەرب تەرىپىمىزدىن ئوربۇلغان ئەينەكتەك كۆپ - كۆك مۇز تاغ ئۈستىدە قار شىۋىرغان چىقىپ تۇراتتى . ھە ئاستىمىزدا بولسا جەھەننەم چوڭقۇرى ، خىيالىي ھېكايىلەردىنلا بولۇشى مۇمكىن بولغان جىن - شەيتان ئوردىلىرى ، ئاللىقاچانقى زامانلاردا بۇ يەرلەردە بىر قېرى جادۇگەر موماي ۋە بىر ئەجدىھا بولغانمىش . جادۇگەر موماي جادۇ قىلغانسىرى مۇز تاغ كۆتىرىلىپ كېتەرمىش . ئەجدىھامۇ تىنچ ياتماسمىش . مانا شۇنداق ۋاقتلارنىڭ بىرىدە ئۇيغۇر باتۇرلىرىدىن بىرى چىن تۆمۈر باتۇر ئاق بوز ئېتىنى مىنىپ ، مىسران قىلىچىنى تۇتۇپ ، بۇ جادۇگەر موماي بىلەن ئەجدىھانى ئۆلتۈرۈپتۇ-دە ئالتە شەھەرگە يول ئېچىپتۇ . خەيرلىك سەپەر .

ھەر نەرسە بولسىمۇ مۇز ئۈستىدە ھامان كېتىپ بارىمىز . ئادەملەر بىر - بىرىگە ئەگىشىپ ماڭاتتى . قاتار تىزىلغان تۈرك مۇھاجىرلىرى يالاڭ - يالىڭاچ ، ئاچ - زېرىن ، بالا - چاقا ، قېرى - چۆرە

ھەممىسى پىيادە ، بەزىلىرى ھالسىزلىقتىن سەنتۇرۇلۇپ ، ئۇياق - بۇياققا دەلدەڭشىپ كېتىپ باراتتى . بۇ يەردە گۇناھلىق بەندىلەرنىڭ بىرىنىڭ جەستىنى تاش تۇۋىگە تاشلاپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈم .

ئەي كىتاب ئوقۇغۇچى قېرىنداشلار تۈرك مۇھاجىرلىرى دېسەك ، بالقانلىقلارنىڭ زۇلمىدىن قاچقان رۇس ئېلى تۈركلىرى ئېسىڭلارغا كېلىۋاتامدۇ ؟ خەير بۇ يەردە بالقانلىقلار يوق . بالقانلىقلاردىنمۇ زالىم بىر كۈچ باركى ، ئۇ بولسا يوقسىزلىق ، نامراتلىق ۋە مەشئەت تارلىقى ، ھە ئەپەندىم ئالتە شەھەرنىڭ بەش بالىلىق بىر ئائىلىسىدە بىر ئانا بالىلىرىغا قارايدۇ . ئۇلارنى بەزلەيدۇ . ئاتا بالىلارغا ئوزۇق ئىزدەپ بازارغا چىقىدۇ ، لېكىن كۈن بويى قايتقىنى يوق . بالىلار ئۆتكەن كۈنى كېچىسى بىر پارچىدىن نان يېگەندى . كۈن بويى ھېچنە يېمىدى . بىچارە بالىلار ئانىسىغا تەلمۈرۈپ قاراپ ئىغرىشىدۇ . شەپقەتلىك ئانا يەنە بىر تۈرلۈك يالغان سۆزلەر بىلەن بالىلىرىنى بەزلەيدۇ . قوشنا ئەخمەتتىن ئۆتتە نان ئېلىپ تۇرار ئىدى . بۈگۈن ئۇلاردىمۇ نان يوق . قوزلىرىم ئاتاڭ نان ئېلىپ كېلىدۇ - دەپ يىغلاپ - يىغلاپ ئانىلىرىنى بەزلەيدۇ . لېكىن ئۆزى ئىككى كۈندىن بېرى تۈزۈكرەك تاماق يېمىگەنلىكتىن ، كۆزلىرى گىرەمسەن بولۇپ ئالدىدا تۇرغان نەرسىنى كۆرمەيتتى ۋە پۇتلىرى تىرەيتتى . ئاتا كۈن بويى ئىشلەپ تاپقان پۇلى ھېسابىغا (ئالتە تىيىن) بازاردىن نان ئېلىپ ئالدىراپ - سالدراپ ئۆيىگە قايتىدۇ . بۇ چاغدا بۇ ئائىلە ئىچىدىكى خوشاللىق خۇرسەنلىكىنى تەسۋىرلەش مۇمكىن ئەمەس . قاراڭلارچۇ ، 6 تىيىنغا ئالتە كىشى قانداق خوشال بولىدۇ ! بۇ ئاجىزلارنىڭ ئىچكەن تاماقلارنى ۋە ئۆي - تۇرمۇشلىرىنى چۈشىنىش . خۇدا كۆرسەتمىسۇن . بۇ ئائىلىدە ئاتا بولغۇچى بىرلا كۈن ئاغرىپ قالسا قىيامەت ھازىر ئەمەسمۇ . دېمەك بۇنداق جاپانى كۆتۈرەلمىگەن ، ئازغىنا بولسىمۇ دۇنيادا ياشاشنى ئويلىغان ئۇيغۇرلار قىش ئوتتۇرىلىرىدا بالا - چاقىلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ ئىلى ۋىلايىتىگە ھىجرەت قىلىدۇ . تەبىئىكى ، بالىلارغا سوغۇقتىن ساقلانغۇدەك ئەڭلى - ئاياغ ، كىيىم - كېچەك يوق . پۇلغا يېتەرلىك ئوزۇق كۆپ ئەمەس . سوغۇق

بولسىمۇ 3 ياشلىق ئوغلى ، ۋە 3 ئايلىق قىزىنى ئۈستىدىكى كىيىملىرى بىلەن ئوراپ ، ئۇلارغا سوغۇق تېگىپ قېلىشتىن ساقلاپ قالاتتى . بىچارىلەر ئۆزلىرى بىرلا قار - شۇبىرغان بولسا كۈزنىڭ يوپۇرمىقىغا ئوخشاش تۈكۈلۈپ كېتەتتى .

مانا قېرىنداش ، مېنىڭ ئاڭلىغانلىرىمدىن كۆرە " مۇزارت غوجاممۇ " بۇنداق " گۇناھلىق " بەندىلەرنى داۋاندىن ئۆتكۈزۈمەسلىكى ھەقتە . " ھۆكۈمەت نېمە ئىش قىلىپ يۈرىدىغاندۇ ؟ بۇ مۇھاجىرلارغا بىر تۈرلۈك قولايلىق ئىشلارنى قىلماسمۇ ؟ " دېيىشىمىز مۇمكىن .

تۈگەل تۆت ئەتراپ ئىچىدە مېڭىپ ، بەك ھارغان بولساقمۇ ، ئارام ئالغۇدەك جاي تاپالمىدۇق . بۈگۈن 11 - يانۋار كۈنى ، ئوڭ تەرىپىمىزدىن يورۇق كۆرۈندى . بۇ بولسىمۇ ئوچۇق دالىغا چىقىشىمىزدىن دالالەت بېرەتتى . كۈنمۇ سوغۇق ئەمەس ، بۇنىڭدىن كېيىنكى يۈرۈش كۆڭۈللۈك بولۇپ ، ئاستا مېڭىپ زېرىككەن ئاتلارمۇ چاپسانراق مېڭىشقا باشلىدى . ھە ، قېرىنداشلار ، يۈرۈڭلار دەپ ھامان ماڭماقتا . تىك تاغلار ئارىسىدىكى ساينىڭ ئاغزىغا يېتەلمەيمىز . بۇ ئارىدا ئاخشام ۋاقتى بولۇپ قالغاندى . يەتتۇق . ھىچ نەرسە كۆرۈنمەيدۇ . ئىككى تاغ ئارىسى سېپىل بىلەن تورالغاندى ، يالغۇز ئوتتۇرىسىدىلا تۆشۈك بارلىقى بىلىنىپ تۇراتتى . شۇ يەرگە باردۇق بۇ ئالتە شەھەرگە چىقىدىغان قاپقا ئىدى . قاپقىدىن كىرىشىمىز بىلەن بىر مەمۇر چوڭچىلىق قىلىپ ، خۇددى بىزدىن تازىم ، ھۆرمەت كۈتكەندەك تۇراتتى . لېكىن بىز تازىم بېرىش ئورنىغا تېزىدىن يول خېتىمىزنى چىقاردۇق . مەمۇر بىزنىڭ رۇسىيە پۇقراسى ئىكەنلىكىمىزنى بىلگەندىن كېيىن ، بىزگە دەرھال خۇش كەلدىڭلار دېدى . قورغان ئىچىدە يەنە بىر ئۇيغۇر ئەمەلدار كۆرۈندى . ئەتراپىمىزغا قارىساق قورغان بۇزۇلغان ، 2 - 3 ئۆيلا تۈزۈك تۇرۇپتۇ . لېكىن شۇنداق بولسىمۇ ، بۇ شەھەر ۋە سېپىلنىڭ ئۆز ۋاقتىدا ناھايىتى ئېتىبار بىلەن مەھكەم ياسالغانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى .

ئېيتىشلارغا قارىغاندا چىڭ ھۆكۈمىتى مەملىكەت ئوتتۇرىسىغا مۇشۇنداق بىر سېپىل ۋە شەھەر سېلىشقا مەجبۇر بولغانىكەن . مۇنداق بىر بۈيۈك شەھەرنى 2 نەپەر مەمۇر ئۈچۈنلا ياسالغانمۇ ؟ بۇ كۈندە نېمە

ئۈچۈن بۇ ھالغا چۈشۈپ قالغان؟ بۇنىڭغا ئەقلىمىز يەتمەي سورىساق بۇ سېپىل قورغانلارنى قەشقەر ھاكىملىرىدىن بەدەۋلەت جانابلىرى ياساتقان ئىكەن. ئۇ ئىلى تەرەپتىن خاتىرجەم بولۇش ئۈچۈن ئىككى تاغ ئارىسىنى سېپىل بىلەن توساتقان ۋە يەنە شۇ شەھەردە 500 مۇنتىزىم قوراللىق ئەسكەر تۇرغۇزغانىكەن.

خىيالغا چۆمدۇق. ئۇ زات بۇ سېپىل بىلەن شەھەرنى قانداق بۈيۈك ئوي ۋە ھېسسىياتلار بىلەن ياساتقان بولغىتى؟ بىز گويا 19 - ئەسىرگە قايتقانداك بولدۇق. قورغان دەرۋازىسىدىن شۇنداق خىياللار بىلەن چىقتۇق. خوش، ئازادلىق ئەسىرى. بۈگۈن قىزىل بۇلاق مەھەللىسىگە يېتىپ كەلدۇق. ھەيران قالدۇق. بىر خانىگە ئورۇنلاشتۇق. خانە ئىگىسىمۇ "خۇش كەلدىڭىز، ساپ كەلدىڭىز"، سۆزلىرى بىلەن تەكلىپ ئېتىپ، ئوچۇق چىراي قوبۇل قىلدى. مۇنداق مېھماندوستلۇق ئۇيغۇر خەلقىگە خاس بولغان بىر خىسلەتتۇر. ئاخىر قىزىل بۇلاقتا مەكتەپ بولمىسىمۇ چىرايلىققىنا بىر خانىقا بار ئىكەن. سورىساق "بىزىلەر ئاخىرەت ئادەملىرى بولغانلىقىمىز ئۈچۈن دۇنيا مەكتىپى نېمىگە لازىم دېدۇق" - دەيدۇ.

جام شەھىرى

ئەمدى ئاقسۇدىن 30 چاقىرىم نېرىدىكى جام شەھىرىدە بولدۇق. بۇ خېلى چوڭ ئىسلام شەھىرى ئىكەن. جامنىڭ ئۆزىگە لايىق بازىرى بولۇپ، دۈشەنبە ئومۇمىي بازار كۈنى ھېسابلىنىدىكەن. بۇ كۈنى كوچىلار ئەتراپتىكى يېزىلاردىن ۋە سىرتتىن كەلگەن خەلق بىلەن لىق تولدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئەتراپتىكى خەلق توغرىسىدا بىر قەدەر مەلۇمات ئېلىشقا بولىدىكەن. بۇ ئەتراپتىكى ئادەملەر توغرا، ساپ دىل، ساددا، يالغان سۆزلىمەس، دۇنيا ئەھۋالىدىن خەۋەرسىز ئادەملەر. قىسقىسى بۇنىڭدىن مىڭ يىل بۇرۇن قانداق ياشسا ھازىرمۇ شۇنداق ياشاپ تۇرۇپتۇ. بۇ يەردە مەھەللە ئىمامنىڭ باشقۇرۇشىدا بىر مەكتەپ بولسىمۇ، بۇ تەرەپلەردە مەتبۇئات بولمىغانلىقتىن ھەزرىتى بوھتىن قالغان تاختا پارچىلىرىغا يېزىپ ئوقۇيدىكەن.

بۇ يەردە ھەپتىلەرگىچە مەيرەم قىلىنىدىكەن . بىزنىڭ بېرىشىمىز ئورۇز مەيرىمىگە توغرا كەلگەنلىكتىن ھەقىقىي نەق ئەھۋالنى كۆردۈك . خوتۇن - قىزلار ، ئەر - ئوغۇللار ھەممىسى بىرگە چوقا گۈلەڭگۈچ ، كىچىكلىرى ئۇچقۇچلارغا ئوينىشىپ يۈرۈشەتتى . بۇ يەردىكى ، ئاياللارنى ، قىزلارنى نامەھرەم دەپ كەمىستىشلەر يوقكەن . كەچقۇرۇن چوڭلار ئوغلاق تارتىشماقتا . كىچىكلىرى مىللىي ئويۇنلارنى ئوينىماقتا ئىدى . بىز ئالتە شەھەر خەلقىنىڭ يېڭى يىلىنى مۇنداق قىزغىنلىق ۋە خوشاللىق بىلەن قارشى ئېلىپ ھەپتىلەرگىچە مەيرەم ئوينىشىغا ھەيران بولدۇق . بۇ بىچارە خەلقنىڭ ئۆلۈكلەرگە تىرىكلەردىن زىيادە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىگە بىزلەر گۇۋاھ قاتارىدا شاھىد بولدۇق . پېقىر - ئاجىزلارنى ھەم جىنس ئەھۋاللىرىنى كۆرۈپ ، قايغۇرۇپ تۇرغىنىدا ، بىر بوۋاي بەدەۋلەت دەۋرىنى بەك پارلاق تەسۋىرلىدى . ئۇ زاماندا بۇ دىيار ئاۋات ۋە مەمۇر ، كەمبەغەلچىلىك ، مىسكىنلىق يوق ، ئاھالە باي ۋە ئوقەتچان ، ياخشى ياشايدىكەن . مەمۇرلىرى بۈگۈنكى چىڭ مەمۇرلىرىغا ئوخشاش خەلقنى بۇلاش ئۇ ياقتا تۇرسۇن ئاھالە تەرىپىدىن بېرىلگەن پۇلنىمۇ قوبۇل قىلمايدىكەن . ناۋادا بىرلىرى خاتالىشىپ قوبۇل قىلسا قاتتىق قوللۇق بەدەۋلەتتىن جازاسىنى ئالاتتىكەن . شەھەرلەر پاكىز ۋە تازا ، ھەر يەرلەردە ئومۇمىي ھاممام . ئەسكەر مۇنتىزىم ، يىگىت ئەسكەرلەر ئاتلىق ، سەرۋازلىرى پىيادە ، ئەسكەر كىيىمى بىر تۈرلۈك تۆمۈر رەڭلىك موۋۇت چاپان . قول ئاستىدىكى مۇنتىزىم ئەسكەر 82 مىڭ ھېسابلىنىدۇ .

ئەسكەر مەنەسەپلىرى : يۈز بېگى ، پەنسات دادخۇۋا ، داخۇۋا دېگەنلىرى ئەسكەر ھەم پۇقرا بېگى . بۇنىڭ قول ئاستىدا 5 - 6 پانسات ئەسكىرى بار . بىرەر بۈيۈك شەھەر پۇقراسى ئەسكەرگە كېرەكلىك ھەممە نەرسىنى يەتكۈزۈپ بېرىدۇ . بەدەۋلەت ھوزۇرىدا مەھرەم ، ياساۋۇل ، مۇلازىم ۋە بارچە چوڭ - كىچىك مەمۇرلار دائىم بولۇپ تۇراتتى . ئوغلۇم خۇلاسى شۇكى ئۇ بەك كۈچلۈك پادىشا ئىدى . ئۇنداق بولسا مانجۇلاردىن نىمىشقا يېڭىلگەنكەن ؟ مانجۇ بىلەن سوقۇشسا يېڭىلمەس ئىدى . بىراق تەلەي شۇنداق تۇر . بەدەۋلەت ئوغا ئىچىپ ئۆلدى . قالغانلىرى چىن دۆۋلىتى بىلەن سوقۇشۇش ئورنىغا

ئۆزئارا تالاش تارتىش قىلدى . چىڭ چېرىكلىرى سوقۇشماستىنلا دۆۋلەتكە ئىگە بولدى .
 بەدەۋلەتنىڭ ئوغا ئىچىپ ئۆلۈشنىڭ سەۋەبى نىمىدىن ؟ شۇ مەزگىلدە چىڭ چېرىكلىرى بەدەۋلەتنىڭ
 تۇرپاندا تۇرغان 17 پانسات ئەسكىرىنى مۇھاسىرىگە ئالغان . بۇلارغا ئەسەرگە چۈشكەنلەردىن
 ئۆزبېك ئۇرۇقى بولسا ھەممىسىنى قىلىچتىن ئۆتكۈزگەن . ئالتە شەھەر ئاھالىسىدىن بولغانلارنى
 ئەكسىچە ئازاد ئەتكەن . بۇ خەۋەر بەدەۋلەت ھەزرەتنىڭ قۇلىقىغا يېتىدۇ . ئۇ بۇ چاغدا كورلىدا
 ئىدى . بۇ ۋەقەدىن بەك قايغۇردى . مانجۇلار بىلەن ئالتە شەھەر ئاھالىسىنىڭ گېپى بىرىمىكىن دەپ
 گۇمان قىلدى . ئۇ تېزدىن تۇرپان ئەسكەرلىرىگە قوماندان بولغان بىر ئوغلى بىلەن بىر تۆرەمنى
 (بوۋاي ئۇنىڭ ئىسمىنى ئۇنتۇلۇپ قالغان) قايتىشقا بۇيرۇق يازدۇ . بىراق ئۇلار قايتمايدۇ .
 سەۋەبى : قايتساق " شۇنچە نۇرغۇن ئەسكەر بىلەن سوقۇشماي ، نېمە ئۈچۈن مۇھاسىرىگە چۈشۈپ
 قالدىڭلار " دەپ بىرەر گەپلەرگە ئۇچرايمىز ئېھتىمال دەپ قورققىنىدىن كەلمەي قالدى . بۇنىڭغا
 بەدەۋلەت بەك خاپا بولدى . ئۆز ئوغلىنىڭ ئەمرىگە بويسۇنمىغانلىقىنى ئېغىر ئېلىپ ، ئۆزىنىڭ
 ئىقبال چولپىنىنىڭ ئۆچكىنىنى جەزىم قىلىدە زەھەر ئىچىپ ئۆلدى . ئەرنى نومۇس ئۆلتۈرىدۇ دەيدۇ
 (بەدەۋلەت چىڭ چېرىكلىرىگە قارشى سوقۇشسا شۇبھىسىز يەڭگەن بولاتتى) . " ئالتە شەھەر
 بەگلىرىدىن بىرى تەرىپىدىن ئوغا بېرىلدى دېگەن يالغان گەپمىكەن ؟ ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن
 ئەمەس . بەدەۋلەت بەك ئېھتىياتچان ئادەم ئىدى . مۇنداق گۇمانلىق چاغلاردا ئەمەس ، تىنچلىق
 زامانىدىمۇ ناھايىتى ساق بولاتتى . ئاشپەز ئاشنى ھازىرلاپ كەلتۈرگەندە ئاۋۋال ئۆزىگە سېلىنغان
 تاماقتىن ئۇنى ئېغىز تەگكۈزۈپ ، كېيىن ئۆزى يەيتتى . مەن بەدەۋلەتنىڭ مەھرەملىرىدىن بىرىمەن ،
 شۇنىڭ ئۈچۈن باشقا بىرى زەھەر بېرىپ ئۆلتۈردى دېگەن سۆز توغرا ئەمەس " دەيدۇ بوۋاي . بۇ
 ھالدا ئالتە شەھەر ئاھالىسى ھەققىدە مەن بىرەر سۆز ئاچاي دېگەندىم . بوۋاي " ئوغلۇم سىزمۇ ئالتە
 شەھەر ئاھالىلىرىدىن بىرىمەن ، ھە ، سىلەرنىڭ ئىلى ئۆلكىسىگە كۆچۈپ بارغىنىڭلارغا 4 ، 5 ئەۋلاد ئۆتتى
 شۇنداقمۇ ؟ ھە شۇنداق . چىڭ دۆلىتى ئىلىنى ئالغاندىن كېيىن ، ئۇ تەرەپنى ، ئاۋات ، مەمۇر

ئەيلەپ ، مەدەنىيەتتۈرمەك ئۈچۈن بۇندىن كۆچمەن كۆچۈرۈشنى ئويلىغان . خاندان ئىلى ۋىلايىتىگە ھىجرەت ئەتكۈچىلەرگە تۈرلۈك مۇكاپات ۋە ئىمتىيازىلار ۋەدە بېرىلگەن . بۇيرۇق چىققان . بۇنىڭغا قىزىقىپ ، ھىجرەت قىلغۇچىلار كۆپەيگەن . بۇنىڭدا بايلار ، بەگلەر ئۆز ئۇرۇق تۇغقانلىرىنى ئۆز بالا - چاقىسىنى كۆچۈرۈشكە تىرىشقان . ھەممىسى شۇنداقلاردىن كۆچكەن . مۇھاجىرلارغا شۇنداق ئەركىنلىك بېرىلگەنكى ، بىر يىگىت بىراۋنىڭ قىزىنى < مەن ئالىمەن ، يۈر > دىسە قىزنىڭ ئاتا - ئانىسى قارشى تۇرالمىتتى " ، - دېدى . بوۋاي سۆزنىڭ ئارىسىدا ئىلىنىڭ ئىلى دەپ ئاتىلىش سەۋەبى توغرىسىدا مۆھتەرەم خالىدىن ھەزرەتنىڭ " تارىخى خەمىسىيە " سىدىكى ھېكايىنىمۇ قوشۇمچە قىلىپ ئۆتتى . بۇ راستىنلا مۇئەرىخ بوۋاي ئىكەن . بۇغراخان ۋە يۈسۈپ قادىرخانلار ھەققىدە بىرمۇنچە سۆزلەرنى قىلدى . ئەمدى ئىسمىنى ئىپتىيائى : بۇ تۇرداخۇن بوۋا ئىدى .

ئاقسۇ

بۈگۈن 20 - يانۋار كۈنى ئاقسۇ شەھىرىگە كەلدۇق . ئاقسۇ بەك ئاۋات قەدىمىي شەھەرلەردىن بولۇپ بۇرۇنقى زامانلاردا ئۇيغۇر خانلىرىمۇ تۇرغانمىش . يالغۇز 900 - يىللىرى ئەتراپىدا ئابابەكرى دېگەن بىر خان بۇ شەھەر ئاھالىسىنى ئەخمەتخاب دېگەن بىرىگە تەرەپدارلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن تولا قىرغۇزغان . يەنە سالامەت قالغانلارنىڭ ھەممىسىنى سۈرگۈن قىلغان . شۇنىڭ ئۈچۈن ئاقسۇ 16 يىل ئەتراپىدا خارابىلىقتا تۇرغان . كېيىن سۇلتان سەئىد دېگەن كىشى خانلىققا ئولتۇرغاندىن كېيىن ، باشقا ئەتراپ شەھەرلەردىن مۇھاجىرلارنى كۆچۈرۈپ ئولتۇرۇشتۇرغان . سۇلتان سەئىد ئاقسۇ خەلقىدىن 10 يىل ئۆپچۆرىسىدە پادىشاھلىق ئالۋان - ياساق ئالىغان . شۇنىڭدىن كېيىن ئاقسۇ يېڭىدىن ئاۋات بولغان . مۇئەرىخلەرنىڭ ئاقسۇ خەلقى پىتىراڭغۇ ، پاراكەندە دېگەنلىرىنىڭ مەنىسى شۇ بولسا كېرەك . ئاقسۇ كىشىنى جەلپ قىلغۇدەك خوش مەنزىرىلىك شەھەر ئەمەس . پەقەت ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ چىققان جايى بولغىنى ئۈچۈن خوش كۆرۈنىدۇ . كوچىلىرى مۇقىم ۋە تەرتىپلىك ئەمەس . كوچىلىرىنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك رەتسىز ۋە تارقاق . شەھەردە گۈزەلرەك ياسالغان بىرمۇ

ئىبارەت يوق . ھەممە ئادەم دالانلىرىدا يۈرىدۇ . گەمگە ئوخشاش خانىلاردا كىشىلەر روھسىز ، چۈشكۈن ، نامرات ۋە مىسكىنلىك تەرىپى يېتەرلىك ، ئوقۇش - ئوقۇتۇش ئىشلىرى سۇس . ئەكسىچە ئىشانلىرىمىز بەك كۈچلۈك ، ھۈنەر - سانائەت كۆپتىن بېرى يوق . ئەمما دېھقانچىلىقى ئۆز لايىقىدا ، ئاش ۋە ئىش ئەرزان ، پەخىش ۋە پاهىششاۋزلىق خەۋپلىك . كەمبەغەلچىلىك نەتىجىسىدە پاهىشلىرىنىڭ سانى كۈندىن - كۈنگە ئۆسمەكتە . موللىلاردا بۇنىڭغا قارشى تۇرغىدەك ئىقتىدار يوق . ئېھتىمال ھۆكۈمەت ئەھمىيەت بەرمىگەندۇر . بۇ يەردىكى مەمۇرلار " ھارۋا سۇنسا ئوتۇن ، ئۆكۈز ئۆلسە گۆش بولىدۇ دەپ قاراپ تۇرىدۇ . پاهىشلىرىگە پاهىشخانلار يوق . شۇڭلاشقا پاهىشلىرى تۇتقان سارايلىرىدا مۇستەقىل ياشايدۇ . يېنىغا بارساڭ ھامان نازلىنىپ ، ئاشق - مەشۇق قوشاقلىرىنى ئېيتىدۇ بۇلارنى كۆرۈپ ئۆز - ئۆزىدىن خورلىنىسەن . خۇسۇسەن ماڭا ئوخشاش باشقا يەردە ئۆسكەن بىر كىشىگە بۇلارنىڭ قىللىقى بەك غۇربەت ۋە يات تۇيۇلىدىكەن . بۇلارنىڭ ئومۇمەن مۇئامىلىلىرى چىنىقلىقلار بىلەن بولغانلىقتىن ، ھەممىسى بەگى بولۇپ بازارلاردىن قىز يوقىلىدىكەن . شۇڭا بىر ئاز ياشراقلىرى چىنىقلىقلارغا ئويلىنىدۇ ياكى ئومۇمىي يەرلەردە قىمار ئويناپ ، ئۆمۈر ئۆتكۈزىدۇ . بۇ تەرەپلەردە ۋاقىتلىق نىكاھمۇ خېلى تەرەققى قىلغانىكەن . بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى يوقسىزلىقنىڭ سەمەرىسىدۇر ئاخىر . جوڭگودا قانچە ئۆزگىرىشلەر ۋە ئىدارە ئالمىشىشلارنىڭ بۇ يەرگە تەسىرى يۇقىمىغان . ئىنقىلاپ زامانىدا بىر - ئىككى بۈيۈك مەمۇر ئۆلتۈرۈلۈپ ، ئورنىغا ئىنقىلاپچىلاردىن قويۇلغان بولسىمۇ ، بۇ مەمۇرلار ھېلىقى ئادەملەردىنمۇ بەك ناچار ئىكەن . بۇنى يەرلىك ئادەملەر ھۆكۈمەتنىڭ تۈرلۈك ماللاردىن باجنى پەۋقۇلئاددە كۆپ ئالغانلىقىدىن كۆرىدۇ . كۆپتىن بېرى ئۆز ئىچىدىن خەلق مەجلىسىگە ۋەكىل سايلاپ ئەۋەتىلگەن بۇيرۇققا بىنائەن ئاقسۇ خەلقى ئۆزلىرىدىن بىر ۋەكىل سايلاپ بەرگەن بولسىمۇ ، نېمە سەۋەبتىندۇر ئۈرۈمچىدىن يۇقىرى كېتەلمىگەن . لېكىن بۇ يەرلەرگە بالقان سوقۇشى نەۋ تەسىر قىلغان ئوخشايدۇ . مۆتىۋەر بىر ھەزرەتنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا ، ئۇلار ئىستانبۇلغا 210 يامبۇ كۈمۈش يىغىپ

ئەۋەتكەن . بۇ پەۋقۇلئاددە بىر ئىش . لېكىن بۇ ئاقسۇ خەلقىدە جەمئىيەت ، دۇنيا ئىشلىرىدىن مەھرۇم ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ . بۇ تەرەپلەردە گېزىت ئوقۇغۇچىلار بولمىغانلىقتىن ، ئاقسۇ خەلقى ئالەم ۋە ئىسلام ۋەقەلىرىدىن خەۋەردار ئەمەس . ئۇلار تۈركلەر ھەققىدە ئىلى ۋە قەشقەر تەرەپتىن كەلگەن ئادەملەرنىڭ مۇبالىغە خەۋەرلىرىگە ئىشىنىپ يۈرگەن . ئاقسۇدىن 10 چاقىرىم يىراقلىقتىكى ئاسىق دېگەن يېڭى شەھەردە چىڭنىڭ مۇنتىزىم مېڭىپ تۇرغان پوچتا - تېلېگرافلىرى بولسىمۇ ، ھازىرغىچە ئۇنىڭدىن ئۇيغۇرلار پايدىلانماي تۇرۇپتۇ .

ئاقسۇدا بۇرۇندىن قالغان ئەنجانلىقلار بولسىمۇ ، قازاق ، قىرغىز ، نوغايىلار كۆرۈنمەيدۇ . ياۋروپالىقلار تۈپتىن يوق . " نوغاي بولماي ئوڭاي بولماس " ئاخىر .

1991 - يىلى ئالمۇتدا نەشر قىلىنغان " يورۇق ساھىللار " ناملىق كىتاپتىن قىسقارتىپ ئېلىندى .

مەنبە : شىنجاڭ تەزكىرىچىلىكى 2000 - يىلى ، 3 - سان .

تۈگىدى

بايانات : ئۇيغۇر ئوغلى --- ھەۋەسكار تۈزگەن ھەرقانداق ئېلىكتاپنىڭ ئەسلى ماتىرىيالنىڭ ئاپتۇرلۇق ھۆقۇقى توردىكى ئەسلى ئاپتۇرغا مەنسۇپ ! بۇ ئېلىكتاپلار پەقەت ئىشتىن سىرتقى قىزىققۇچىلارنىڭ ئوقۇپ پايدىلىنىشى ، ئۆز-ئارا پىكىر ئالماشتۇرۇش ئۈچۈنلا ئىشلىتىشكە بولىدۇ ، ئۇنىڭدىن سىرت سودا ئىشلىرى ياكى باشقا ساھەدە ئىشلىتىشكە بولمايدۇ . ئەگەر باشقا ساھەلەردە قانۇنسىز ئىشلىتىپ بىرەر مەسلى كۆرۈلسە بارلىق ئاقىۋەتكە ئىشلەتكۈچى ئۆزى مەسئۇل !!!

ئۇيغۇر ئوغلى --- ھەۋەسكار بۇ جەھەتتە ھېچقانداق مەسئۇلىيەتنى ئۆز ئۈستىگە ئالمايدۇ !!!!

ئەگەر ئاپتۇرلۇق ھۆقۇقىمغا دەخلى يەتتى دېگۈچىلەر بولسا بىۋاستە ئۇيغۇر ئوغلى --- ھەۋەسكار بىلەن ئالاقىلاشسا بولىدۇ . ئېلىكتاپلار توردىكى تەمىنلەشتىن توختىتىلىدۇ !!!!!

ئۇنىڭدىن باشقا ئەگەر ئۇيغۇر ئوغلى --- ھەۋەسكار تۈزگەن ئېلىكتاپلارغا نىسبەتەن ھەرقانداق پىكىر-تەكلىپلىرىڭىز بولسا ، ئۇيغۇر ئوغلى --- ھەۋەسكار بىلەن بىۋاستە ئالاقىلاشسىڭىز بۇلىدۇ .

2008 - يىلى 01-ئاينىڭ 28-كۈنى

شەندۇڭ --- جىنەن

